

Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları

The Borders And Sub-Administrative Units Of The Niğde Province During The Seljuks Of Turkey

Ahmet AKŞİT*

ÖZET

Bu çalışmada Niğde vilâyetinin Selçuklular devrindeki alt birimleri ile sınırları ele alınmıştır. Ancak, temel kaynaklar günümüze gelemediği için konuyu ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak oldukça güçtür. Bu sebeple konu vakayinâmelerdeki kayıtlardan hareketle incelenmeye çalışılmıştır. İbn Bibi ve Aksarayî'nin eserlerinden Niğde'nin Lü'lü'e ve Anduğı ismindeki iki alt birimi ile Aksaray ve Kayseri hududu hakkında bazı bilgiler elde edilmekte ise de bunlar da konunun ancak küçük bir bölümüne ışık tutmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER

Niğde, Selçuk, Lü'lü'e, Anduğı

ABSTRACT

In this study, the sub units and the boarders of the Niğde province in the Seljuks period is mentioned. However, to reveal the subject thoroughly is rather difficult since the main sources haven't reached up to now. Therefore, the subject is tried to be examined thorough the records in the chronicles. Although some knowledge about Lü'lü'e and Anduğı, which are two sub-units of Niğde, and the frontier between Aksaray and Kayseri is achieved through the works of İbn Bibi and Aksarayî, this sheds light only to a little part of the problem

KEY WORDS

Niğde, Seljuk, Lü'lü'e, Anduğı

* Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Selçuklular devrinde ülke toprakları vilâyet adı verilen¹ ana idarî birimlere taksim edilmişti. Taşra idaresinde idarî, askerî, malî ve adlî sistemin temelini bu birimler oluşturmaktaydı. Ancak bunlar ile ilgili kaynaklar oldukça yetersizdir². Temel kaynakların yokluğu yanında mevcut eserlerdeki bilgiler de oldukça mahdut ve müphemdir. Vakayinâme yazarlarının idarî birimlerle ilgili hemen her şeyi “*şehir ve vilâyet*” şeklinde formüle etmeleri konunun anlaşılmasını zaman zaman imkansız hale getirmektedir. Aynı durum, vakfiyeler için de geçerlidir. Mesela Kayseri’de görev yapan bir kadının görev

¹ İdarî birimler bugün *eyâlet, subaşılık ve serleşkerlik* şeklinde de adlandırılmakta ise de devrin kaynakları *vilâyet* (İbn Bibi, *El-Evamiru'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, C.I, Ankara 1996, s.166, 200; Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2000, s.56, 75; Abu Bekr İbn al-Zakî, *Ravzat al-Kuttab ve Hadikat al-Albab*, yay. Ali Sevim, Ankara 1972, s.41, 42, 49, 61, 62) terimine işaret etmektedir. Aksarayî'nin tahrir ile ilgili bir kaydı idarî birimin vilâyet olduğunu teyid etmektedir. Adı geçen müellif, Nizameddin Yahya adındaki bir görevlinin İlhanlılar tarafından “*vergileri çıkarmak; irad ve salma kaynakları bulmak ve vilâyetlerin kanunu koymak için yarlğ hükmüyle*” (Aksarayî, s.207) Anadolu'ya gönderildiğini belirtmektedir. Vergi ile ilgili bir anekdot da bu hususu desteklemektedir. Şerefeddin Osman ismindeki bir tahsildarın faaliyetleri hakkında bilgi veren Aksarayî'nin, onun gittiği yerleri önce *yöre* (Aksarayî, s.180) ve *bölge* (Aksarayî, s.203) olarak tanımladığı, fakat daha sonra aynı yerler için *vilâyet* terimini kullandığı müşahede edilmektedir (Aksarayî, s.203). Niğde Subaşı Hatıroğlu Şerefeddin ile ilgili bir hadise de idarî birimin vilâyet olarak adlandırıldığını teyid etmektedir. İbn Bibi, Hatıroğlu Şerefeddin'i görevden almak isteyen Sultan Rükneddin'in “*Niğde vilâyetini Şeref'ten alıp şefkatli olmaya, adalet yaymaya, vefakarlık gösterip halka iyi davranmaya yatkın olan bir başkasına vermek gerekir*” (İbn Bibi, II, s.166) dediğini belirtmektedir. Devrin kaynakları yanında beylikler devrinde telif edilen eserlerde de idarî birimin vilâyet olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bezm u Rezm'in hemen her sayfasında vilâyet terimine rastlanmaktadır ki bu, Selçuklulardan beyliklere intikal eden terminolojiyi göstermesi bakımından önemlidir. Kadı Burhaneddin devrinde (1381-1398) taşra idarî yapısında herhangi bir değişiklik ve düzenleme yapılmadığına göre, söz konusu eserin müellifi, idarî birimleri daha evvelki isimleri ile ifade etmiş olmalıdır. Mesela adı geçen eserdeki “*Kayseri vilâyetini ve şehrini*” (Esterabadi, *Bezm u Rezm*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1990, s.478) gibi ibareler İbn Bibi ile paralellik arz etmektedir. İdarî birimin ismi hakkındaki tartışmalar için bkz. Tuncer Baykara, “Türkiye Selçuklularında İdarî Birim ve Bununla İlgili Meseleler”, *Vakıflar Dergisi*, XIX (1985), s.54; a. yazar, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara 1988, s.56-64

² Osmanlılarda olduğu gibi Selçuklular zamanında da tahrir yapıldığı bilinmekte ise de bunlarla ilgili defterlerden hiç biri bugün mevcut değildir. Bkz. Ö. Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I”, *İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, II (1940-41), s.28-29 not 11; Osman Turan, “Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuk. Miri Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri”, *Bellekten*, XII / 47 (1948), s.522.

yeri "Kayseri yöresi ve ona bağlı yerler..."³ şeklinde belirtilmiştir ki, bu ifadeden şehrin ismi dışında herhangi bir bilgi elde edilememektedir. Bu elverişsiz durum, Niğde gibi küçük bir şehir⁴ söz konusu olduğu zaman daha belirgin bir hal almaktadır. Ancak bütün bu eksikliklere rağmen burada vakayinâmelerdeki kayıtlardan hareketle Niğde'nin Selçuklular devrindeki alt birimleri ve sınırları tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Niğde Vilâyeti'nin Alt Birimleri

Selçuklular devrinde bir şehrin etrafındaki köy ve kasabalarla birlikte bir vilâyet teşkil ettiği⁵ bilinmekte ise de bunlar hakkında ayrıntılı bilgi vermek oldukça güçtür. Zira yukarıda da belirtildiği üzere idarî birimlerin umumiyetle "şehir ve vilâyet"⁶ şeklinde formüle edilmesi alt birimlerin bir bütün halinde tespitini neredeyse imkansız hale getirmektedir. Ancak İbn Bibi'nin, Elbistan ile ilgili bir anekdotu bu üniteler hakkında ana hatlarıyla da olsa bazı bilgiler ihtiva etmektedir. İbn Bibi, Elbistan'ı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e devretmek isteyen Melik Tuğrulşah'ın bu düşüncesini yanındakilere "Büyük padişah, cömert sultan Kılıç Arslan, Albistan'ı ve oraya bağlı yerleri ben kulunun mülkiyetine verdi. Tuğrulşah olan ben de mülkün, efendim ve kardeşim olan büyük Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev b. Kılıç Arslan'ın olduğunu, bugünden sonra benim, çocuklarımın ve onlardan sonra gelenlerin hiçbir şekilde bu şehirde, vilâyette, kasabalarda ve köylerde mülkiyet ve ikta yoluyla yönetim ve müdahale hakkımın kalmadığına karar verdim"⁷ şeklinde açıkladığını bildirmektedir.

Tuğrulşah'ın yapmış olduğu bu açıklamadan Elbistan'ın, dolayısıyla Selçuklular devrindeki bir idarî biriminin bir şehir ile birçok vilâyet, kasaba ve köyden teşekkül ettiği anlaşılmaktadır⁸. Bu birimlerden köy⁹ ve kasabanın¹⁰ ne

³ Refet Yinanç, "Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları", **Vakıflar Dergisi**, XV (1982), s.11.

⁴ Niğde'nin Selçuklular devrindeki nüfusu ve fiziki yapısı için bkz. Ahmet Akşit, "Niğde'nin Selçuklular Devrindeki Nüfusuna Dair", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXIII / 36 (2004), s.1-5; a. yazar, "Selçuklular Devrinde Niğde'nin Fiziki Yapısı", **Niğde Tarihi Üzerine**, İstanbul 2005, s.25-32.

⁵ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, I, İstanbul 1995, s.92.

⁶ **İbn Bibi**, I, s.175.

⁷ **İbn Bibi**, I, s.59.

⁸ T. Baykara, "İdarî Birim", s.51.

⁹ Köy hakkında bkz. Sadi Selen, "16 ıncı ve 17 inci Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı", **III. Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1943)**, Ankara 1948, s.590-598; Halil İnalçık, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi (21-25 Ağustos 1989)**, Ankara 1990, s.1-11; Niğde'nin köyleri hakkındaki en eski bilgi Akmedrese'nin 1415 tarihli vakfiyesinde bulunmaktadır. bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Niğde'de Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi**, II (1942), s.59.

olduğu ana hatları ile malum ise de idarî birimin kendisi gibi vilâyet ismini alan birimler hakkında yeterli bilgi yoktur. İdarî birimle aynı ismi alan bu birime devrin diğer kaynaklarında da rastlanılmaktadır. Mesela Niğde Subaşısı Zeyneddin Başara'dan Sinop kitabelerinde "*Mahruse-i Nakita ve vilâyât*"¹¹ şeklinde bahsedilmektedir. Söz konusu terimin hem İbn Bibi'nin eserinde hem de Sinop'daki kitabede çoğul olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir ki, bundan bir idarî birimde bu terimle adlandırılan birkaç ünite olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Aksarayî'de " ... o vilâyetlerin her vilâyetinde ..." ¹² demek suretiyle bu duruma işaret etmektedir. Ancak bu vilâyetlerin hangi birime tekâbül ettiği yeterince açık değildir. Vilâyet terimi ile şehrin yanı başındaki alan¹³ veya taşranın¹⁴ kastedildiği öne sürülmüş ise de, yukarıda zikredilen örnekler terimin başka bir birime tekâbül ettiğini düşündürmektedir. İbnü'l-Esir'in bir kaydı da bu hususu teyid etmektedir. Adı geçen müellif, vilâyet merkezlerinden bahsederken "*Bunlar büyük ve merkezi şehirlerdi ... her birine civarındaki küçük şehirlerde ilave ediliyordu*"¹⁵ demektedir. Bu durumda İbn Bibi'nin eseri ile Sinop kitabesinde geçen vilâyetlerin İbnü'l-Esir'in bahsettiği küçük şehirler olması kuvvetle muhtemeldir.

Niğde'nin alt birimlerinden Lü'lü'e Vilâyeti¹⁶ ile Anduğu Kalesi'nin¹⁷ bu tür vilâyetlerden olduğu anlaşılmaktadır. Anduğu'nun Niğde'nin 34 km güneydoğusundaki Altunhisar ilçesine tekâbül ettiği¹⁸ bilinmekte ise de Lü'lü'e Kalesi'nin yeri tartışmalıdır. Araştırmacıların ileri sürdükleri görüşlerden kalenin Niğde'nin 55 km güneyindeki Ulu-kışla civarında olduğu anlaşılmakta ise de tam olarak nereye tekâbül ettiği tespit edilememektedir. Osman Turan

¹⁰ Kasaba hakkında bkz. Tuncer Baykara, "Kasaba: Selçuklu Çağından Günümüze Bir İskan Yeri Kavramı", *Turgutlu Sosyo-Ekonomik Tarihi Sempozyumu*, Turgutlu 1998, s.51-54; a. yazar, "Kasaba", *DİA*, XXIV, s.525-526.

¹¹ M. Şakir Ülkütaşır, "Sinopta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih Arkeoloğya ve Etnoğrafya Dergisi*, V (1949), s.120-121; T. Baykara, "İdarî Birim", s.51.

¹² Aksarayî, s.199.

¹³ T. Baykara, "İdarî Birim", s.51.

¹⁴ T. Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, s.30.

¹⁵ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, çev. A. Ağırakça-A. Özeydin, C.XII, İstanbul 1987, s.79.

¹⁶ Aksarayî, s.83; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979, s.239.

¹⁷ Aksarayî, s.204; Müneccimbaşı, kalenin ismini "*Kunduğu*" şeklinde okumuştur (*Camiu'd-Düvel. Selçuklular Tarihi II-Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, yay. Ali Öngül, İzmir 2001, s.136).

¹⁸ *387 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937 / 1530)*, I, Ankara 1996, s.143; Mustafa Oflaz, *XVI. Yüzyılda Niğde Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1992, s.50.

Ulu-kışla'ya tekâbül ettiğini bildirmekte¹⁹ ise de ondan evvel bu konuya temas eden W. M. Ramsay²⁰ ve Honiğman²¹, Ulu-kışla civarında olduğunu, M. Zeki Oral, İ. Artuk ve Şehabeddin Tekindağ ise Ulu-kışla'nın 19 km doğusundaki Hasan Gazi Köyü'ne²² tekâbül ettiğini belirtmişlerdir.

Arap-Bizans mücadelesinde adına sıkça rastlanılan²³ kale hem coğrafi hem de maden yatakları bakımından önemli bir mevkide bulunmakta idi. İslam ordularının Anadolu'ya girişi buradan bir ateş yakılmak suretiyle İstanbul'a kadar ulaştırılmaktaydı²⁴. Bu özelliği yanında kale, İç Anadolu bölgesini, Akdeniz ile Suriye'ye bağlayan güzergah üzerindeki Külek yoluna girecek kervanlar için ilk konak yerini teşkil etmekteydi²⁵. Bölge gümüş madenleri bakımından da önemli²⁶ olduğu için kaleden devrin kaynaklarında "Lü'lü'e Madeni"²⁷ olarak da bahsedilmektedir. Niğde subaşısı Hatîroğlu Şerefeddin, Moğollara karşı isyan ettiğinde bu maden yataklarını korumakla görevlendirilen Moğol askerlerini öldürmüş ve reislerinin kesik başı ile çevgan oynamıştır²⁸.

Lü'lü'e ve Anduğu yanında Niğde'ye bağlı Söküncür²⁹ ismindeki bir yerleşim biriminden bahsedilmekte ise de, adı geçen birimin nereye tekâbül ettiği bilinmemektedir. Niğdeli Kadı Ahmed, "El-Veledü's-şefik" isimli eserini

¹⁹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1996, s.295, 307, 539, 541, 628, 634; Lü'lü'e'nin yeriyile ilgili diğer görüşler için bkz. Z. V. Toğan, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, I (1931), 24 not 1.

²⁰ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1960, s.387-393, 504.

²¹ Ernst Honigman, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, çev. Fikret İşıltan, İstanbul 1970, s.42.

²² M. Zeki Oral, "Niğde Tarihi", *Akpınar*, S.9 (1935), s.5-6, İ. Artuk-C. Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, I, İstanbul 1971, s.371; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Lü'lü'e", *İA*, VII, s.109-111.

²³ W. M. Ramsay, *age.*, s.390-393.

²⁴ W. M. Ramsay, *age.*, s.390.

²⁵ Besim Darkot, "Külek", *İA*, VI, s.1076.

²⁶ Faruk Sümer, "Selçuklular Devrinde Türkiye'de Madenler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.4 (1988), s.163; el-Ömeri, Lü'lü'e'deki maden ocaklarının Cengiz Han ailesine ait olduğunu bildirmektedir (Yaşar Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi. Çobanoğulları Candaroğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s.182).

²⁷ Eflâkî, *Menâkıbu'l-Arifin*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul 1986, s.206; Lü'lü'e de darb edilen Selçuklu sikkelerinden bazıları günümüze kadar gelmiştir. Bkz. İsmail Galib, *Takvim-i Mesukat-ı Selçukiyye*, Konstantiniyye 1309, s.75, 86, 95; İ. Artuk, *age.*, s.371, 375, 379, 382.

²⁸ *Aksarayî*, s.79

²⁹ Osman Turan, "Selçuk Türkiyesi Din Tarihine Dair Bir Kaynak: Fustat ul-adale fi kava'id is-saltana", *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s.544; M. Altay Köymen, "Türkiye Selçuklularına Dair Yeni Bir Kaynak: El-Veledü's-şefik", *Belgeler*, XV / 19 (1993), s.7.

Söküncür'deki Nizameddin Ahmed Zaviyesi'nde yazdığını bildirmektedir³⁰. İ. Hakkı Konyalı söz konusu zaviyenin Niğde'nin dışında olduğunu³¹ belirtmiş ise de Söküncür'ün hangi yerleşim birimine tekâbül ettiğine dair bir açıklama yapmamıştır.

Alt birimler oluşturulurken eski yerleşim birimlerinin esas alındığı anlaşılmakta ise de tarihi Tyana³² şehrinin Selçuklular devrindeki statüsü hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Bugün Niğde'nin 26 km güneybatısındaki Kemerhisar kasabasına tekâbül eden bu tarihi şehir hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmaması şehrin sukutuyla ilgili olmalıdır³³.

2. Niğde Vilâyeti'nin Sınırları

XVI. asırda Enduğu/Anduğu, Bor, Develü, İncesu, Karahisar, Yahyalı, Ürgüp, Şücaüddin ve Çam-ardı'ya tekâbül eden³⁴ Niğde vilâyetinin Selçuklular devrindeki hudutlarını belirlemek oldukça güçtür. Vilâyetin bir bölümünün Kayseri, Aksaray ve Ereğli ile ihata edildiği³⁵ bilinmekte ise de devrin kaynakları alt birimler gibi sınırların tespitine de imkan vermemektedir. Aksaray'ın, sınırlar hakkında bazı bilgilere sahip olduğu görülmekte ise de bunlar da meselenin halline kafi gelmemektedir. Adı geçen yazar, Buğdın oğlu Bedreddin ile kardeşinin üç yüz kişilik bir grup ile "İki yıldır Niğde hududundan Kızılırmak (Ab-ı Sivas) sahiline kadar olan bölgeye"³⁶ saldırdıklarını ve bir tehlikeyle karşılaştıkları zaman da Halire köyündeki mağaralara sığındıklarını belirtmektedir. Yazarın bu ifadelerinden adı geçen grubun Halire adı verilen köy ile Kızılırmak arasındaki bir bölgede faaliyette buldukları, Niğde ile Aksaray arasındaki hududun da anılan köy civarında olduğu fark edilmektedir.

³⁰ M. A. Köymen, *agm.*, s.7.

³¹ İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, C. II, İstanbul 1974, s.2208.

³² Adına ilk olarak Eski Hitit Devleti (M.Ö. 1650-1450) krallarından Telipinu'ya ait bir belgede rastlanılan Tyana (Tuuanuua) şehri, Anadolu ile Kuzey Suriye arasında çok önemli bir güzergah üzerinde bulunmaktaydı (Yaşar Coşkun, "Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığı Altında İlk Çağda Tuuanuua", *Bellekten*, LII / 207-208 (1989), s.477-485). Roma İmparatoru Valens (MS.364-378) Kapadokya Eyaletini iki kısma ayırdığı zaman Mazaka'yı (Kayseri) kuzey, Tyana'yı ise güneydeki kısmın merkezi yapmıştı (W. M. Ramsay, *age.*, s.386).

³³ Nevzat Topal, "Tyana ve Çevresine Yapılan Arap Akınları", *Niğde Tarihi Üzerine*, İstanbul 2005, s.17-23; Konya Kalesi'nin inşasında Tyana (Kilise-hisar)'dan götürülen taşlar kullanılmıştı (Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985, s.36 not 21).

³⁴ M. Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Larendede (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, VII (1968), s.31.

³⁵ Bundan dolayı Niğde'nin Ereğli istikametindeki kapısına bu şehrin ismi verilmişti (A. Akşit, "Selçuklular Devrinde Niğde'nin Fiziki Yapısı", s.29).

³⁶ *Aksarayî*, s.205.

Yazarın tarif ettiği yön ile köydeki mağaralardan Halire'nin bugün Ihlara olarak bilinen yerleşim birimine tekâbül ettiği anlaşılmaktadır³⁷.

Adı geçen yazar, Niğde ile Eyüphisar arasında Seferihisar (Sivrihisar) adında büyük bir kale olduğunu bildirmektedir³⁸. Bugün Aksaray'a bağlı Güzelyurt (Gelveri) kasabasının 5 km güneydoğusunda bulunan Sivrihisar'ın XVI. asırda da Aksaray'a bağlı bir mezraa³⁹ olduğu bilinmektedir. Aksaray'ın vermiş olduğu bilgilerden kalenin Niğde ile Aksaray arasında olduğu anlaşılmakta ise de, bu şehirlerden hangisine bağlı olduğu tespit edilememektedir. Ancak, XVI. asırdaki konumu, kalenin Selçuklular zamanında da Aksaray'a bağlı olduğunu düşündürmektedir.

Aksaray'ı, Niğde-Aksaray arasında Develü adında bir kale bulunduğunu⁴⁰ bildirmekte ise de, adı geçen kalenin Niğde-Kayseri arasında olduğu bilinmektedir. Bugün Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesine tekâbül eden⁴¹ söz konusu kalenin Selçuklular devrinde hangi şehre bağlı olduğu bilinmemektedir. Ancak, XVI. asırdaki konumu, kalenin Niğde'ye tâbi olduğunu düşündürmektedir. İbn Bibi'nin vermiş olduğu bilgiler de kısmen bu hususu teyid etmektedir. İbn Bibi, Hatîroğlu Şerefeddin isyanı hakkında bilgi verirken onun Baybars'ın ne zaman Anadolu'ya geleceğini öğrenmek amacıyla zaman zaman Develi'ye gittiğini bildirmektedir⁴². Bu husus kalenin haberleşmeye elverişli bir mevkide bulunmasının yanı sıra idarî bakımdan da onun hakimiyet sahasında bulunması ile ilgili olmalıdır.

Görüldüğü gibi vakayinâmelerde Niğde Vilâyeti'nin sınırları ve alt birimleri hakkında bazı kayıtlar bulunmakta ise de, bunlar meselenin ancak küçük bir kısmına ışık tutmaktadır. İbn Bibi ve Aksaray'ın kayıtlarından Niğde'nin Lü'lü'e ve Anduğu isimindeki iki alt birimi ile Aksaray ve Kayseri istikametindeki sınırları hakkında bazı bilgiler elde edilebilmekte ise de, aynı kaynaklardan vilâyetin diğer üniteleri hakkında herhangi bir bilgi elde edilememektedir. ©

³⁷ Aksaray'ın eserinden geniş iktibaslar yapan İ. Hakkı Konyalı'nın da *Halire* ismini *Ihlara* (İ. H. Konyalı, *age.*, II, s.1988) olarak tercüme ettiği görülmektedir.

³⁸ *Aksaray*, s.204.

³⁹ *387 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937 / 1530)*, I, s.97.

⁴⁰ *Aksaray*, s.238; Aksaray'ın bu kaydına istinad eden Osman Turan'da Niğde-Aksaray arasında bir Develü Karahisar kalesinin mevcut olduğunu kabul etmektedir (O. Turan, *age.*, s.634 not 53).

⁴¹ Besim Darkot, "Karahisar", *İA*, VI, s.282.

⁴² *İbn Bibi*, II, s.184.

KAYNAKLAR

- Akdağ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, I, İstanbul 1995
- Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2000
- Akşit, Ahmet, "Niğde'nin Selçuklular Devrindeki Nüfusuna Dair", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXIII / 36 (2004), s.1-5
- _____, "Selçuklular Devrinde Niğde'nin Fiziki Yapısı", **Niğde Tarihi Üzerine**, İstanbul 2005, s.25-32
- Artuk, İbrahim-C. Artuk, **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu**, I, İstanbul 1971
- Barkan, Ö. Lütfi, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I", **İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, II (1940-41), s.20-59
- Baykara, Tuncer, "Türkiye Selçuklularında İdarî Birim ve Bununla İlgili Meseleler", **Vakıflar Dergisi**, XIX (1985), s.49-60
- _____, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, Ankara 1985
- _____, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdarî Taksimatı**, Ankara 1988
- _____, "Kasaba: Selçuklu Çağından Günümüze Bir İskan Yeri Kavramı", **Turgutlu Sosyo-Ekonomik Tarihi Sempozyumu**, Turgutlu 1998, s.51-54
- _____, "Kasaba", **DİA**, XXIV, s.525-526
- Cahen, Claude, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türker**, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979
- Coşkun, Yaşar, "Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığında İlk Çağda Tuuanuu", **Bellekten**, LII / 207-208 (1989), s.477-485
- Darkot, Besim, "Karahisar", **İA**, VI, s.276-284
- _____, "Külek", **İA**, VI, s.1075-1078
- Ebu Bekr İbn al-Zaki, **Ravzat al-Kuttab ve Hadikat al-Albab**, yay. Ali Sevim, Ankara 1972
- Eflâki, **Ariflerin Menkıbeleri**, çev. Tahsin Yazıcı, C.I, İstanbul 1986
- Esterabadi, **Bezmu Rezm**, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1990
- Gökbilgin, M. Tayyib, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Larende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", **Vakıflar Dergisi**, VII (1968), s.29-38
- Honıgman, Ernst, **Bizans Devletinin Doğu Sınırı**, çev. Fikret Işıltan, İstanbul 1970
- İbn Bibi, **El-Evamiru'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye**, çev. Mürsel Öztürk, C.I-II, Ankara 1996
- İbnü'l-Esir, **İslam Tarihi**, çev. A. Ağırakça-A. Özeydin, C.XII, İstanbul 1987
- İnalçık, Halil, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi (21-25 Ağustos 1989)**, Ankara 1990, s.1-11
- İsmail Galib, **Takvim-i Meskukat-ı Selçukiyye**, Konstantiniyye 1309
- Konyalı, İ. Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi**, C. II, İstanbul 1974
- Köymen, M. Altay, "Türkiye Selçuklularına Dair Yeni Bir Kaynak: El-Veledu's-sefik", **Belgeler**, XV / 19 (1993), s.1-22

- Müneccimbaşı, **Camii'd-Düvel. Selçuklular Tarihi II-Anadolu Selçukluları ve Beylikler**, yay. Ali Öngül, İzmir 2001
- Oflaz, Mustafa, **XVI. Yüzyılda Niğde Sancağı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1992
- Oral, M. Zeki, "Niğde Tarihi", **Akpınar**, S.9 (1935), s.5-6
- Ramsay, W. M., **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1960
- Selen, Sadi, "16 ıncı ve 17 inci Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı", **III. Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1943)**, Ankara 1948, s.590-598
- Sümer, Faruk, "Selçuklular Devrinde Türkiye'de Madenler", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S.4 (1988), s.159-164
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin, "Lü'lü'e", **İA**, VII, s.109-111
- Toğan, A. Zeki Velidi, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası**, I (1931), s.1-42
- Topal, Nevzat, "Tyana ve Çevresine Yapılan Arap Akınları", **Niğde Tarihi Üzerine**, İstanbul 2005, s.17-23
- Turan, Osman, "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuk. Miri Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri", **Bellekten**, XII / 47 (1948), s.549-574
- _____, "Selçuk Türkiyesi Din Tarihine Dair Bir Kaynak: Fustat ul-adale fi kava'id is-saltana", **60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı**, İstanbul 1953, s.531-564
- _____, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1996
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Niğde'de Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi**, II (1942), s.45-69
- 387 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937 / 1530) I**, Ankara 1996
- Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinopta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", **Türk Tarih Arkeoloğya ve Etnoğrafya Dergisi**, V (1949), s.112-190
- Yinanç, Refet, "Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları", **Vakıflar Dergisi**, XV (1982), s.5-22
- Yücel, Yaşar, **XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi. Çobanoğulları Candaroğulları Beylikleri**, Ankara 1980